

TESPİH – 2

SERKAN DEMİRALP

Tespihe dair yazılan ve yapılan her şey aynı tespihin kendisi gibi sabırla yoğrulmuştur. Genel ve yüzeysel bilgilerle başladığımız serüvenimize bu zikir ve sabır tanelerinin yapıldığı malzemelerle devam edelim. İşlenebilen, şekil verilebilen her tür malzemeden tespih yapılabilir. Ancak geçmişten gelen alışkanlık ve değer algısı, toplumların kültürü, malzemenin bulunabilirliği ve şekil verebilme özellikleri, çekim esnasında bıraktığı his bazı materyalleri öne çıkarmıştır. Tespih hammaddelerini ilk etapta doğal ve doğal olmayanlar olarak iki ana gruba ayırıp doğal olanlarla başlayalım. Öncelikle belirtmeliyiz ki biz burada çokça bilinen ve ilk akla gelenlere değineceğiz.

1-) Doğal malzemeler:

Bu grup da kendi içinde;

a-) Ağaç grubu,

b-) Taş grubu

c-) Kemik ve diş grubu

d-) Kehribar ve fosil grubu olarak sınıflandırılabilir.

Ağaç grubu malzeme ve tespihler en çok üretilmiş ürün ve eserlerdir. Bu malzemeler sadece ağaçların dalları değil meyvelerinden de oluşmaktadırlar. Kuka ve narçıl tespihler meyvelerinden üretilenlere örnek olarak verilebilir. Yaklaşık bir avokado boyunda olan kuka, tropikal bölgelerde yetişen bir ağacın meyvesidir. Rivayete göre mikrop öldürücü etkisi olduğu Osmanlı'dan günümüze kadar süregelmiştir. Bu nedenle saray hekimlerinin mutlaka kuka tespih bulundurdıkları söylenir.

Bu söylentinin yaygınlığı, malzemesinin tedarik zorluğu nedeniyle iyi bir kuka tespihin bir ev değerinde olduğu zamanlar tarihte vakidir. Günümüzde yaygınlaşan ve herkesin kolaylıkla ulaşabileceği kuka tespihler, zamanla çektikçe renginin koyulaşması, parlaklığının artması, çekim keyfi ve tok sesi

nedeniyle hala revaçtadır. Çok sert bir ahşap ürün olması nedeniyle çelik testere ve bıçaklar işlenirken sıkça körelmekte, doğal elips formu ve lif yapısı nedeniyle de ustalar işlemeyen önce iyi bir planlamaya ihtiyaç duymaktadır. Bu sert yapısı ve kalıcı formu kalem ve oyma sanatı işçiliği için onu son derece uygun bir malzeme kılmıştır. Kuka tespih sahibine göre farklı sürede farklı şekilde renk alır. İnsan elinin ve terinin farklılıkları nedeniyle, sarıdan kahverengine birkaç ayda dönebildiği gibi yıllarca rengini muhafaza da edebilir.

Ağaç tespihlerden bahsederken pelesenği geçmek olmaz. Reçineli bir yapısı olması nedeniyle “*dillere pelesenk olmak*” deyiimiyle de dilimizde yer almış bir ağaçtır. Suyu dayanıklılığı bu ağacı gemilerde sıkça kullanılır yapmıştır. Bilindiği üzere Osmanlı sultanlarının her biri bir meslek erbabıdır. II.Abdülhamid Han'da ticaret erbabı ve marangozdur. Sultan, getirttiği pelesenk keresteler ile çeşitli masa ve mobilyalar

yapmıştır. Oyma işçiliği ve yorumunu da kattığı bu eserler pelesenğin ağır ve dayanıklı yapısı sebebiyle hala saraylarda görülebilir. Kendine özgü hoş, odunsu ve çamsı kokusu, pelesenk tespihi çektiğçe el ısısı ile ortaya çıkar.

Dünyanın en pahalı ağaç ürünlerinden biri tespih sektöründe de kullanılan Öd ağacıdır. Bazı parfüm ve esanslarda görebileceğiniz Oud, Oudh veya Ud ifadeleri, bu ağaçtan elde edilen kokulu uçucu yağdan dolayıcıdır. Abanoz, Yılan ve Bocote gibi çoğu tropik bölge ağaçları da tok, sert, sıkı lif yapıları ve doğal desen ve renkleri ile tercih edilen malzemelerdir.

Doğal taşlardan yapılan tespihler taşların inanılan faydaları nedeniyle tercih edilmektedir. Akik başta olmak üzere kaplan gözü, akuamarin, ametist, yeşim vb. birçok taştan tespih yapılmaktadır. Bu hammaddeler işleme zorluğu, ip koparması gibi nedenlerden dolayı koleksiyonluk olarak çok tercih edilmemektedir.

Yine doğal malzemelerden olan fil dişi, mors dişi, mamut dişi gibi soyu tükenmiş veya

koruma altında olan hayvanların dişleri de kullanılan tespih hammaddeleridir. Buffalo ve koç boynuzları da doğal hare yapıları nedeniyle görünümü hoş tespihler olabilmektedir. Bazı kaplumbağaların kabukları şişirme denen özel işlemlere tabi tutularak tespih yapılabilmektedir. Bu hayvansal ürünlerden mamut dişi gibi soyu tükenip artık fosilleşmiş olan veya boynuzlar gibi et üretimi nedeniyle kesilmiş olanlar dışındakilerden tespih yapımını ve sahip olmayı önermiyoruz. Soyları zaten tehlike altında olup dişi için öldürülen bir fil, tespih sever bir insan için de vicdani bir sorumluluktur.

Doğal tespih malzemelerinden en çok bilinen ve tercih edilen bazılarına değinmeye çalıştık. Başlı başına bir yazıya değer olan Kehribarı da sonraya bırakalım.

Elimizde tutarken, çekerken belki çok da önemsemediğimiz bir tespih, çok eski bir tarihten veya çok uzak bir diyardan izler taşıyor olabilir. Ustasının gözlerini ve ellerini de çokça yorduğu, yıprattığı kuvvetle muhtemeldir.

